

Egon Jensen og Torben Stener Nielsen, *Metode og skriftlig fremstilling i samfundsfag*, (Grundbøger i samfundsfag), København: Gyldendal, 1984, 123 s., 98,00 kr.

Første del af bogen beskæftiger sig med metode og statistik, medens anden del omhandler skriftlig fremstilling. At behandle den gængse undersøgelsesmetode fra problemformulering over dataindsamling og statistisk analyse til rapportskrivning på netto 70 sider synes på forhånd dømt til at skulle mislykkes. Også i denne første del af bogen findes der tilmed et betydeligt antal "luksus-illustrationer" i form af fotografier og en mindre samling af radise-tegninger. På trods af at den egentlige metodiske stofmængde således næppe fylder mere end 60 sider, må man sige, at Egon Jensen og Torben Stener Nielsen har været godt på vej til at gøre det umulige.

Dette betyder naturligvis ikke, som forlagsmeddelelsen ellers antyder, at bogen er en håndbog for brugere eller egnet til selvstudium. Den er derimod et særdeles godt grundlag for megen introduktionsundervisning i opgaveskrivning, såfremt der er ressourcer til en ret intensiv vejledning. Bogens del 1 må afgjort også kunne finde betydelig anvendelse uden for gymnasiet og HF.

Nogle få og alvorlige kritikpunkter skal dog fremføres i håbet om, at det vil give sig udslag i ændringer i 2. udgave. Man læser p. 19, at "Begreber skal defineres", hvilket er ubestrideligt, men det skal så sandelig ikke gøres på den her angivne måde. I 1984 kan man vel ikke tænke sig formuleringer, der kommer tættere på ortodoks positivisme med dens forkastelse af teoretiske begreber og hyldet til operationalisme. Det hedder således at "definitionerne skal være praktisk anvendelige, selv om det måske betyder, at de ikke er så teoretisk velafpudsede, som man kunne ønske". Og når man arbejder med eksisterende materiale "er vi nødt til at definere vore begreber i overensstemmelse med dette". Nej og atter nej: Er man ikke i stand til at finde et validt udtryk for en teoretisk variabel, må man lade være med at måle den, og giver eksisterende materiale ikke mulighed for valide operationaliseringer af teoretiske – nominelt definerende – variable, må materialet forkastes. Selv på det mest introducerende begynderniveau er sondringen mellem teoretiske variable og observationsvariable – også kaldet nominelle definitioner og operationelle definitioner – uomgængelig. Det er lige så selvk klart, at dette skal efterfølges af en diskussion af validitets- og reliabilitetsproblematikken. En forståelse af det centrale indhold i den problematik er en nødvendig, om end ikke tilstrækkelig, forudsætning for alle empiriske undersøgelser.

De indvendinger, der kan rejses mod afsnittene om dataindsamling, er næsten alle følger af denne fatale udeladelse. Dog kunne man godt under spørgeskemaundersøgelser have droppet en radise-tegning og gjort opmærksom på de specielle vanskeligheder, der knytter sig til holdningsmålinger. Efter min erfaring er elever på alle niveauer meget interesserede i at undersøge netop holdninger. En advarsel er på sin plads, og begrebet er end ikke nævnt i fremstillingen.

En sidste indvending gælder afsnittet om korrelation, pp. 67-68. Mindre væsentlig er det nok, at det hævdes, at man kan "prøve at tegne den linie" som har den korteste afstand til punkterne". Man skal lige huske at kvadrere, og er derefter godt i gang med den yderst specielle teknik, der hedder ortogonalregression.

Egon Jensen og Torben Stener Nielsen, *Metode og skriftlig fremstilling i samfundsfag*, (Grundbøger i samfundsfag), København: Gyldendal, 1984, 123 s., 98,00 kr.

Første del af bogen beskæftiger sig med metode og statistik, medens anden del omhandler skriftlig fremstilling. At behandle den gængse undersøgelsesmetode fra problemformulering over dataindsamling og statistisk analyse til rapportskrivning på netto 70 sider synes på forhånd dømt til at skulle mislykkes. Også i denne første del af bogen findes der tilmed et betydeligt antal "luksus-illustrationer" i form af fotografier og en mindre samling af radise-tegninger. På trods af at den egentlige metodiske stofmængde således næppe fylder mere end 60 sider, må man sige, at Egon Jensen og Torben Stener Nielsen har været godt på vej til at gøre det umulige.

Dette betyder naturligvis ikke, som forlagsmeddelelsen ellers antyder, at bogen er en håndbog for brugere eller egnet til selvstudium. Den er derimod et særdeles godt grundlag for megen introduktionsundervisning i opgaveskrivning, såfremt der er ressourcer til en ret intensiv vejledning. Bogens del 1 må afgjort også kunne finde betydelig anvendelse uden for gymnasiet og HF.

Nogle få og alvorlige kritikpunkter skal dog fremføres i håbet om, at det vil give sig udslag i ændringer i 2. udgave. Man læser p. 19, at "Begreber skal defineres", hvilket er ubestrideligt, men det skal så sandelig ikke gøres på den her angivne måde. I 1984 kan man vel ikke tænke sig formuleringer, der kommer tættere på ortodoks positivisme med dens forkastelse af teoretiske begreber og hyldet til operationalisme. Det hedder således at "definitionerne skal være praktisk anvendelige, selv om det måske betyder, at de ikke er så teoretisk velafpudsede, som man kunne ønske". Og når man arbejder med eksisterende materiale "er vi nødt til at definere vore begreber i overensstemmelse med dette". Nej og atter nej: Er man ikke i stand til at finde et validt udtryk for en teoretisk variabel, må man lade være med at måle den, og giver eksisterende materiale ikke mulighed for valide operationaliseringer af teoretiske – nominelt definerende – variable, må materialet forkastes. Selv på det mest introducerende begynderniveau er sondringen mellem teoretiske variable og observationsvariable – også kaldet nominelle definitioner og operationelle definitioner – uomgængelig. Det er lige så selvk klart, at dette skal efterfølges af en diskussion af validitets- og reliabilitetsproblematikken. En forståelse af det centrale indhold i den problematik er en nødvendig, om end ikke tilstrækkelig, forudsætning for alle empiriske undersøgelser.

De indvendinger, der kan rejses mod afsnittene om dataindsamling, er næsten alle følger af denne fatale udeladelse. Dog kunne man godt under spørgeskemaundersøgelser have droppet en radise-tegning og gjort opmærksom på de specielle vanskeligheder, der knytter sig til holdningsmålinger. Efter min erfaring er elever på alle niveauer meget interesserede i at undersøge netop holdninger. En advarsel er på sin plads, og begrebet er end ikke nævnt i fremstillingen.

En sidste indvending gælder afsnittet om korrelation, pp. 67-68. Mindre væsentlig er det nok, at det hævdes, at man kan "prøve at tegne den linie" som har den korteste afstand til punkterne". Man skal lige huske at kvadrere, og er derefter godt i gang med den yderst specielle teknik, der hedder ortogonalregression.

Men hvorfor dette afsnit? Enten helt jordnært om samvariation eller/og principperne i simpel regressionsanalyse. I modsætning til korrelation er det inden for samfundsvidenskaberne en realistisk teknik, der endog efterfølgende kan give mening til korrelationsanalyse. Endvidere er regressionsanalyse nem at knytte til teoretiske problemstillinger, og den vil på glimrende vis supplere bogens afsnit om kausalanalyse.

Bogens del 2 om skriftlig fremstilling behandler alle opgaveskrivningens faser. Det er gjort fremragende, men fremstår som om sigtet alene er gymnasiet og HF. Det er lidt synd, for selv i denne form burde det kunne anvendes i mange andre sammenhænge. Men eleverne vil nok – uberettiget – føle fremstillingen for fremmedartet. Kan det ikke gøres blot lidt mindre gymnasie- og HF-rettet i sin konkrete udformning? Gode vejledninger i opgaveskrivning er en mangelvare.

Ole Tonsgaard

Per Nørrung og Jens Kjeldsen, *Produktionskollektiver og arbejdsfællesskaber I*, Aalborg: Forlaget ALFUFF, 1984, 256 s.

I en krisetid kommer man let til at fokusere på de negative træk i samfundsudviklingen. Men selv i strammetider sker der vigtige opbrud. Denne bog handler om et af dem, nemlig om produktionskollektiver og arbejdsfællesskaber i Danmark. De blomstrer inden for mange forskellige brancher og i alle egne af landet.

Bogen er et af de første resultater af et forskningsprojekt på AUC. Man har sat sig for at finde og undersøge forskellige produktionskollektiver og arbejdsfællesskaber. Bogen er opdelt i to dele, en teoretisk- og en håndbogsdel. Håndbogsdelen af bogen, trykt på grønne sider, er en systematisk gennemgang af 117 produktionsfællesskaber og 27 kollektivt drevne forretninger. Selv om man har villet lave en dækkende analyse, er det naturligvis ikke alle, der er med. Det kan være vanskeligt at finde alle de fællesskaber, der eksisterer og der kommer hele tiden nye til – ligesom nogle af de eksisterende forsvinder. Alligvel er der her et meget værdifuldt materiale, den mest omfattende dokumentation til dato.

Dokumentationen er opbygget over et fælles skema, der handler om mål, lønforhold og økonomi, problemer osv., og læsningen viser, at arbejdsfællesskaber og produktionskollektiver ikke blot drejer sig om keramik og dyrkning af biodynamiske grøntsager. Der er alle mulige forskellige produkter fra elektronisk måleudstyr til brød, fra forlagsvirksomhed til byggeri. Og mindst lige så interessant er den geografiske fordeling: bortset fra Lolland-Falster findes de overalt i landet.

Bogens første del er forskellige skitser til analyse af fællesskaberne. De ses blandt andet dels som en vision om forbedring af livet for medlemmerne her og nu, dels fremadrettede, fordi man kan håbe, at det gode eksempel vil smitte af på andre. I denne del, på de hvide sider, er der også en analyse af nogle af de driftsøkonomiske problemer et produktionskollektiv har, og der er en omtale af kollektivbevægelsens organisationer, kontaktformidling og indkøbsforeninger.

Alt i alt får man her en fremragende oversigt over produktionskollektiver. Bo-